

Vedlegg

Bygdaborgen på Stensåsen - delark 5

Kulturmiljøplan for 2022-2032

Hensynssoner

SKAUN
KOMMUNE

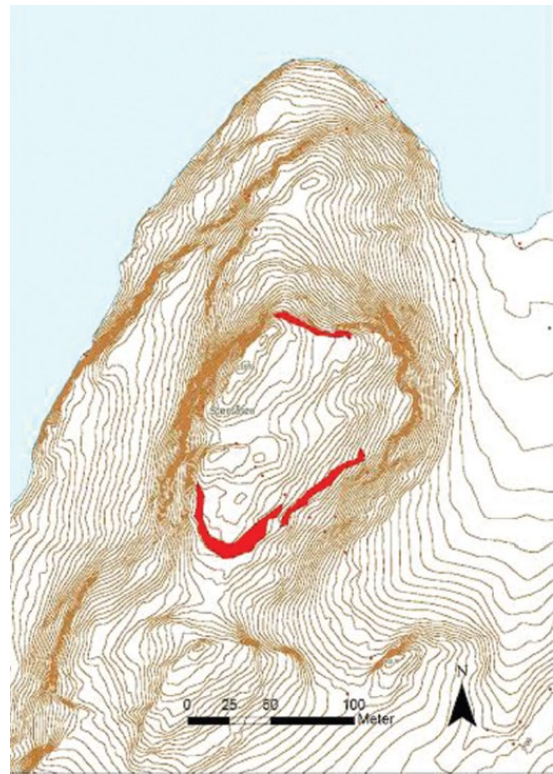
Områdebeskrivelse

Området som er grunnlaget for bygdaborgen på Stensåsen strekker seg over hele den skogkledde åsen som gjennom de siste 50 årene av forrige århundre mest er kjent for hoppbakken som lå på sørsida av åsen, og hvor vi fortsatt ser restene av hopptårnet. Bygdaborgen ligger på gnr/bnr 50/2, 49/2, 51/4 og 49/1.

I denne hensynssonen har vi klassifisert området slik:

- Antikvarisk verneverdi B, da borgen og området rundt må forstås ha regional verdi.

Askeladden beskriver anlegget på følgende måte:

Forsvarsanlegg, på halvøy som stikker ut i Laugen, kalt Steinsåsen. Topp-platå avgrenset av mur som løper v, s og ø. Muren forsterker terrasse i terrenget, og består av lokal bruddstein, stedvis stor opp mot 0,7-1 m, også mye løftestor stein. Stedvis er muren jordblandet, særlig i sør. Muren fremstår som lav i terrenget, ikke over 0,5 m høy. Fra toppen av åsen er det bratt fall ned mot vatnet i vest, og mot innmark i øst. Mot nord er fallet noe slakkere, selv om det er bratt helt opp mot topp-platået. I sør er fallet slakt og tilgjengeligheten best fra naturens side. Hovedmuren ligger i sør, i en lengde av ca. 95 m, og sperrer av adkomsten til toppen fra den slakeste sida av åsen. Muren har en forlengelse på om lag 70 m langs borgens østre side, helt til den når et parti som er så bratt at en mur ikke lenger er nødvendig for å hindre adkomst.

Historikk og kulturminneverdier

Bygdaborgen på Stensåsen ved Laugen i Skaun ble først funnet i mars 2014, før den ble bekreftet med fagpersoner fra fylkeskommunen i mai samme år. Vi kan gå så lang tilbake som Schönning sine reiseskildringer fra Trøndelag i 1773-1775, for å finne informasjon om borgen. Allerede der trekkes det fram at det skal ha vært en bygdeborg i Skaun. Men heller ikke da visst man lokalisering av borgen, men det var historier om at en slik borge skulle finnes.

Det er derfor fantastisk at det blir funnet en bygdeborg, et kulturmiljø og et eget kulturminne oppe på en skogvokst ås i Skaun. At denne store attraksjonen har ligget rett foran nesa på mang

en kulturhistorieinteressert skauning gjennom århundrer er også et signal om alle de kulturminner vi ennå ikke har lokalisert.

Bygdaborgen har et areal på opp mot 10 000 m². Anlegget er vanskelig å tidfeste. Noen nevner at det kan være så gammelt at det er bygd i perioden mellom år 900 og år 500 fvt. Den kan også være bygd i perioden som omtales som eldre jernalder, fra 500 fvt til 550 evt. Mange tilsvarende borger i Trøndelag tidfestes til denne perioden. Noen mener også at disse borgene stammer fra folkevandringstida, og siste del av eldre jernalder. Denne perioden blir i Norge satt til 400 – 550 evt. Det er således stor usikkerhet for når borgen på Stensåsen ble etablert. Kjell Breivik skriver:

ei noenlunde sikker tidfesting vil en bare kunne få gjennom en arkeologisk undersøkelse av en seksjon av muren som inneholder kull eller rester av et brannlag under som er egna til radiologisk datering.

Det er både fysiske og mer overførte historiske verdier knytt til Stensåsen, borgen som er blant Skaun kommunes eldste kulturminner og -miljø. At en så stor borg ble bygd på en ås ved Laugen kan gi oss innsikt i livet i bygda på den tida den ble bygd, og i de årene borgen ble holdt i hevd.

De fysiske minnene knytt til sjølve anlegget er jo i hovedsak de registrerte steinmurene på flere sider av anlegget. Som illustrasjonen viser er det avdekket murer både i sør, mot det som kan ha vært inngangen til borgen, mot øst inn mot Skorabukta og i nord der man i dag ser rett mot Eggkleiva. På de områdene der det ikke er avdekket menneskeskapte steinmurer er det landskapet sjøl som sikrer forsvarsanlegget. Hele anleggets sikring for angrep fra vest er naturskapte skrenter.

At et slikt anlegg kan spores tilbake helt til bronsealder eller til senere folkevandringstid sier at anlegget kan være så gammelt som fra årene 900 – 500 fvt. Et slikt perspektiv på bygdaborgen på Stensåsen gir oss nye og viktig innsikt for hvordan vi skal forstå Skaunbygda på denne tida. Kjell Breivik skriver i årbokartikkelen fra 2015:

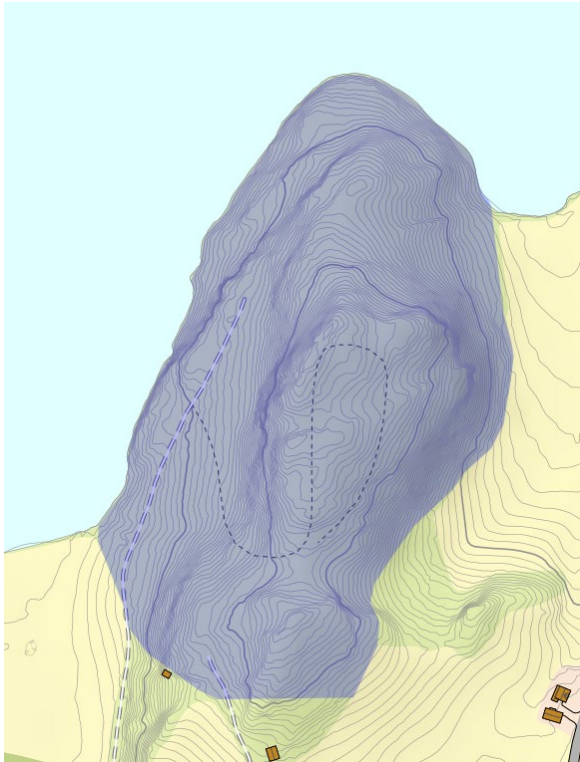
Dette får tjene som et bakteppe for den enorme anstrengelsen det må ha vært å hegne inn et areal på ca. 10 000 m² med konstruksjonselementer som stein og tre. En så omfattende bygdeborg kan ikke oppstå hvor som helst.

Det er gjort flere bronsealderfunn i Skaun og i nærheten av bygdaborgen. Slike funn kan bidra til tidfesting av når borgen ble bygd. Tidfesting av bygdaborgen er jo også gjort ved å se til lignende og samtidige bygdaborger i landet forøvrig, og spesielt til borger i Trøndelag. Breivik viser i årbokartikkelen til Ingrid Ystgårds doktoravhandling, men det er også flere andre forskningsartikler om bygdeborg i Trøndelag (fra bl.a. 1937 og 1942) som danner grunnlag for tidfestingen av borgen. Se litteraturliste til slutt i dokumentet for de som ønsker mer informasjon om temaet.

Bygdaborgen er automatisk fredet etter Kulturminneloven av 1978. Borgen er en av regionens største bygdeborger hva gjelder størrelse og omfang.

Hensynssone, kulturmiljø og landskap

I arbeidet med kulturminneplan for Skaun kommune er foreslått lagt inn en hensynssone for

Stensåsen. Hensynssonen på Stensåsen omfatter deler av gnr/bnr 50/2, 49/2, 51/4 og 49/1.

I kommuneplanens arealdel er det lagt inn flere hensynssoner for bevaring av kulturmiljøer og bygninger. Hva en hensynssone er, ligger i begrepet. Kommunen skal påse at det tas hensyn til kulturminneverdier i områdene som er markert som hensynssone.

Skaun kommunes ønske om å legge en hensynssoneføring for bygdaborgen er en videreføring av den automatiske fredningen som Kulturminneloven gir til denne type anlegg.

Borgen ble automatisk fredet fra den dagen den registrert som kulturminne. Borgen er også registrert i Askeladden.

Kommunen foreslår å utvide hensynssoneområdet noe, og tar med noe større geografisk område av Stensåsen enn det som er fredet. Vårt forslag til hensynssone følger blant annet vannlinja mot Laugen. Vi mener bestemt at området ikke bør forstyrres med etablering av nye fremmedelementer. For å ivareta borgen er det trolig nødvendig med en god og systematisk skjøtelsesplan. Inn i skjøtelsesplan bør det vurderes etablering av en kultursti med informasjon, slik at kulturmiljøet tas i bruk som ressurs.

For dette området er følgende bestemmelse foreslått innarbeidet i kommuneplanen:

Kulturminner, historiske hageanlegg og bygningsmiljøer, samt vegetasjon og landskap med kulturhistorisk verdi, skal søkes bevart. Det skal legges vekt på verneverdi og sammenhengen kulturminnene inngår i. Nye tiltak skal ha en bevisst plassering og utforming i forhold til kulturmiljøet/kulturminnet det blir en del av og tilpasses dette.

Her er det viktig å presisere at Kulturminneloven går foran denne bestemmelsen, da området er automatisk fredet.

I kommunedelplanen for kulturminner og kulturmiljøer beskrives klassifiseringen av bygninger med antikvarisk verdi som følger:

Klasse A - svært høy antikvarisk verdi

Dette er i hovedsak bygninger og anlegg med nasjonal verdi. Klasse A omfatter bygninger som er sjeldne på en eller flere måter og forutsettes bevart mest mulig slik de er. En kan ikke forvente å kunne gjøre endringer av betydning.

Klasse B - høy antikvarisk verdi

Dette er i hovedsak bygninger og anlegg med regional verdi, og som er sjeldne på en eller flere måter. Bygninger i klasse B forutsettes bevart mest mulig slik de er. En kan ikke forvente å kunne gjøre endringer av betydning når det gjelder eksteriøret. Nødvendige tilpasninger for å sikre fortsatt bruk vil kunne være akseptable så lenge de gjennomføres på antikvariske premisser.

Klasse C - antikvarisk verdi

Dette er bygninger og anlegg som i noen grad har antikvarisk verdi, og der det i vurderingen også er tatt hensyn til miljøskapende betydning og bygningens verdi som del av et større bygningsmiljø. For bygninger i klasse C kan det vurderes utvendige endringer i noen grad dersom kulturminneverdier hensyntas. Eventuelle tiltak må vurderes i hver enkelt sak og sees i sammenheng med omliggende miljø.

Plan - og bygningsloven

Gjennom plan og bygningsloven § 31-1 er kommunene pålagt "*ivaretagelse av kulturell verdi ved arbeid på eksisterende byggverk. Ved endring av eksisterende byggverk, oppussing og rehabilitering, skal kommunen se til at historisk, arkitektonisk eller annen kulturell verdi som knytter seg til byggverkets ytre, så vidt mulig blir bevart*".

For Bygdaborgen på Stensåsen vil føringene i PBL innebære at den automatisk vernede borgen blir bevart, men at det også tas ansvar for at hensynssona følges opp slik at tiltak ikke etableres og forringer borgen og opplevelsen av denne.

Litteraturliste

Askeladden - registreringene av bygdaborgen på Stensåsen

Breivik, K (2015). Stensåsen - et forhistorisk arkiv på Laugen. Skaun historielags årbok 2015

Larsen, B.I. (1937). Folkevandringstidens bygdeborger. Bevarte minner fra smårikenes urolige tid i Trøndelag. Trondhjems Turistforening Årbok 1937, De første 50 år: 1887-1937. Trondheim.

Petersen, Th. (1942). Bygdeborger i det nordenfjelske Norge. Viking (6). Særtrykk. Oslo: Norsk Arkeologisk Selskap.

Sandnes, J. & Stemschaug, O. (1976). Norsk stadnamleksikon. Oslo: Det Norske Samlaget.

Store Norske leksikon: [bygdeborger](#)

Ystgaard, I. (1998). Bygdeborger i Trøndelag: En forskningshistorisk og empirisk undersøkelse av et begrep og en kulturminnekategori. Hovedfagsoppgave ved Institutt for arkeologi og kulturhistorie. NTNU.

Ystgaard, I. (2014). Krigens praksis: Organisert voldsbruk og materiell kultur i Midt-Norge ca. 100-900 e.Kr. Avhandling for graden philosophiae doctor. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet, Det humanistiske fakultet, Institutt for historiske studier. Trondheim.